

מעדני שבת

פרשת נשא תשפ"ו

גליון 514

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

גלגול שבועה

כתיב (ה, כב) 'ואמרה האשה אמן אמן, בגמ' (קידושין כ"ז): ילפינן מכאן גלגול שבועה, כי התורה כתבה אמן פעמים משום שהכהן משביע אותה אם נטמאת מאיש זה שיש עדים שנסתרת עמו ומגלגל עליה שבועה אם נטמאת מאיש אחר. ומזה ילפינן שגם בממון אדם שתובע מחברו קרקעות ומטלטלין וחייבוהו שבועה על המטלטלין, אזי יכול לגלגל עליו שישבע לו גם על הקרקע אע"פ שהדין הוא שאין נשבעין על הקרקעות.

הש"ע (ח"מ צ"ד א') פוסק כל מי שנתחייב שבועה בב"ד אפי' היסת, יכול בעל דינו לגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואפי' לא תבע התובע לגלגל ב"ד מעצמם מגלגלין. דין זה שב"ד מגלגלין הוא מחל' ראשונים, והריטב"א (קידושין כ"ז): חולק וכתב אע"ג דגמרינן גלגול שבועה מסוטה, איכא בסוטה מאי דליכא בעלמא, דאילו בסוטה הכהן פותח הגלגולין מעצמו ואילו בעלמא אין ב"ד פותחין לו לגלגל עד דטעין תובע, דשאני סוטה דהוי איסורא וכל ישראל ערבין זה לזה ומחייבי לאפרושיה מאיסורא ובעלי דבר חשיבי, אבל בממונא אי לא טעין בעל דבר אין לנו לעשות עצמינו עורכי הדינין ולפתוח לו שיגלגל עליו.

איתא בגמ' (קידושין כ"ח). אשכחן דמגלגלין שבועה בטענת ודאי אבל בטענת ספק מנלן, רש"י מפרש כגון שבועת השותפין. וקשה דנילף מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה טענת ספק, ומיישב דלא דמי כי בסוטה כל שבועות שלה ספק ולכך מגלגלין עליה ספק אבל ממון דעיקר שבועה ידידה אינו בטענת ספק אימא דלא מגלגלין עליה ספק. ולכן ילפינן לה ממקום אחר. ונמצא למסקנא דמגלגלין ברי על ברי ושמא על ברי ואפילו שמא על שמא. הרא"ש (קידושין פרק א' ס' יז) כתב שלא על כל הספיקות מגלגלין, שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגלגל עליו ולומר השבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא ספק שיש לו לחוש קצת.

איתא בגמ' (שבועות מ"ח): מהו לגלגל בדרבנן, אמר ר' הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין. תוס' כתב שהריצב"א ס"ל דה"ה בשאר שבועות נוטלין כיון שהשבועה לטובתם אין לגלגל עליהם. והר"י ס"ל דדוקא נקט שכיר משום דשבועתו אינה אלא להפיס לא חייבוהו כל כך שיכול לגלגל עליו.

הש"ע (צ"ד א') פוסק שכיר שנשבע ונוטל אין מגלגלין עליו. הסמ"ע כתב הטעם שהקילו בו, כיון שאל שכר זה הוא נושא את נפשו. ודוקא אשכיר אין מגלגלים אבל בשאר נשבע ונוטל מגלגלין.

מתוך שאינו יכול לשבע משלם

נחלקו הראשונים אי אמרינן בגלגול שבועה מתוך שאינו יכול לשבע משלם, הש"ע (ח"מ ע"ה ט"ו) מביא ב' דיעות. הקובץ שעורים (חלק ב' ס' יז) מפרש שאם הטעם דחייב לשלם באינו יכול לשבע הוא משום שחייב לשבע ואינו נשבע א"כ ה"ה בגלגול כיון שאינו נשבע השבועה שהוא חייב צריך לשלם, אבל אם נאמר דבאינו יכול לא רמי חיוב שבועה עליה כלל אלא חיוב ממון א"כ בגלגול ליתא להך דינא, דהא גלגול שבועה מסוטה ילפינן לה והתם ליכא חיוב ממון אלא חיוב שבועה.

השער משפט (ע"ה י"ב) כתב שהטעם שאין אומרים מתוך הוא משום דכיון דאינו חייב לישבע על טענה זו מעיקר הדין אלא רק כיון דנשבע בלאו הכי רמיא רחמנא עליו לברר דבריו ולישבע ג"כ על טענת הגלגול א"כ היכא דאינו יכול לישבע על טענת הגלגול לא אמרינן שישלם עבור מה דאינו יכול לישבע דהא אינו חייב שבועה מדינא.

ברשימות שעורים (ב"מ צ"ז): מפרש דפליגי האם גלגול שבועה הוי חלות חיוב שבועה כשאר חיובי שבועה דלא בעינן תביעה מפורשת מהתובע שישבע הנתבע או דהוי חלות דין זכות השבעה מיוחדת ואינו נשבע אא"כ יש תביעה מהתובע, דאם גלגול שבועה הוי חלות שם חיוב שבועה כשאר חיובי שבועה דאורייתא אזי שפיר חל בה דין מתוך כבשאר חיובי שבועה, משא"כ אי הוי רק חלות דין זכות השבעה י"ל דלא חל בה דין מתוך.

עוד נחלקו במי שחייב שבועה ואינו יכול לישבע (כגון טענו מנה והודה לו בחמשים ועל השאר טען איני יודע) אם נוכל לגלגל מטענה זו חיוב שבועה לטענה אחרת. הש"ע (צ"ד ז') מביא בזה שתי דיעות.

הקוב"ש מבאר דאי נימא שגם באינו יכול לישבע חיוב שבועה רמי עליה והא דצריך לשלם הוא משום שאינו נשבע השבועה המוטלת עליו שפיר אפשר לגלגל מזה חיוב שבועה על טענה אחרת אבל אי נימא דבאינו יכול לשבע אין עליו חיוב שבועה כלל אלא חיוב ממון לא שייך לגלגל מזו על טענה אחרת דאין מגלגלין אלא מחיוב שבועה ולא מחיוב ממון.

אולם באופן שיכול לישבע אלא אינו רוצה לישבע ומוכן לשלם על טענה ראשונה אז כו"ע מודים שיכול לגלגל עליו מכאן זה שבועה על טענה אחרת. ומבואר בש"ע שזה דוקא אם עיקר תביעתו היא טענת ברי אבל אם תבע ממנו טענת ספק והנתבע מוכן לשלם על זה אז אינו יכול לגלגל עליו שבועה על טענה אחרת.

עד המסייע

יש דין שעד המסייע פוטר אדם משבועה, ודין זה לומדים בק"ו ממה שעד מחייב שבועה. ודנו הפוסקים אם כשיש לו עד המסייע על עיקר הטענה עדיין אפשר לגלגל מכאן זה שבועה על טענה אחרת ותלוי האם עד המסייע מהני משום שנחשב כאילו נשבע או דמהני לפוטרו משבועה כי חיוב שבועה היינו לברר וע"י העד נעשה בירור, אבל אינו נחשב כאילו בפועל נשבע. רעק"א על הש"ע (צ"ד ה') כתב אם הביא עד אחד מסייע על עיקר שבועה י"ל דלגבי שבועה ע"א כב' והוי כבאו ב' עדים דליכא שבועה כלל ובטל הגלגול.

השער משפט מסתפק האם מהני עד אחד לפטור מהשבועה המגולגלת, או כיון שאין עד המסייע לפטור מעיקר השבועה, שוב חל חיוב שבועת הגלגול. ופוסק לדינא דאין עד המסייע פוטר מגלגול שבועה, וגם לא אמרינן מיגו לאפטורי מגלגול שבועה.

הקצות (פ"ז סק"י) אינו מסתפק בכל גלגול שבועה אלא רק באופן שבה לגלגל שבועה על קרקע אם בזה מהני עד המסייע לאפטורי מן גלגול שבועה, או דלמא עד אחד בקרקע לא נאמן כלל.

רש"י (ב, ו) כתב למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי ניאוף. ולכא' קשה הרי אותו אדם מאחר שראה עונשה של הסוטה א"כ הרי ודאי יזהר ואדרבה מי שלא ראה עונשה צריך להזהר בעצמו. יש שמפרשים ע"פ מה דאיתא בתוספתא מסכת שבועות (ג' ד') הרואה עוברי עבירה נתחייב לראות, הרואה עושה מצוה זכה לראות, והחזון יחזקאל מפרש שמי שנתחייב על ידי איזה חטא שחטא הוא רואה עוברי עבירה. הרי שמה שהוא רואה סוטה ע"כ הוא מחמת איזה חטא שחטא א"כ הוא צריך לעשות תיקון.

כתיב (ה, כח) 'ונקתה ונזרעה זרע', איתא בגמ' (סוטה כ"ו.) שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' ישמעאל א"כ יסתרו כל העקרות ויפקדו, וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה, א"כ מה ת"ל 'ונקתה ונזרעה זרע' שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח. והקשו בתוס' לימא ר' ישמעאל לנפשיה א"כ יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח, וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה. האפריון מיישב ע"פ מה דאיתא בגמ' (ברכות ל"א:) אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה אתה בעניי מוטב ואם לאו תראה בעניי, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה ועל ידי כן אפקד בבנים, דאי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר 'ונקתה ונזרעה זרע'. ומקשים איך תגרום מחיקת השם בחנם. ותירץ בספר שמן רקח משום שלום הבית. ולפי"ז י"ל דזהו דוקא כשאין לה בנים כלל והיא עקרה אז יש היתר משום שלום בית, אבל אם יש לה בנים דתו ליכא משום שלום בית אסור לה לגרום מחיקת השם, ואם תעשה שלא כדין ודאי לא תרויח שלא יהא חוטא נשכר.

כתיב (ז, יב) 'ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון למטה יהודה וקרבנו קערת כסף אחת', קשה מדוע לא אמר בנשיא יהודה שהוא נשיא, כדכתיב בכל שאר נשיאים. ועוד מדוע אמר בנשיא יהודה וקרבנו עם אות ו' ובכל הנשיאים האחרים אמר קרבנו בלא ו', והראוי בהיפך שבראשון יאמר קרבנו בלא ו' ובנשיאים האחרים יאמר וקרבנו, לפי שאלו האחרונים באו על הנשיא הקודם. התולדות יצחק מיישב שלא אמר נשיא לפי שהגדול כל עוד שהוא יותר גדול ראוי שישפיל עצמו יותר, ולפי שנשיא יהודה הוא הגדול מכולם לא רצה להתגאות ולקרוא לו נשיא, ומה"ט אמר וקרבנו בו' כאילו כל האחרים הקריבו בראשונה.

כתיב (ז, פד) 'זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתיים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתיים עשרה, שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש, כפות זהב שתיים עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל זהב הכפות עשרים ומאה', וקשה מדוע לא נכתב גם בהקערות ומזרקות שהם מלאות סלת כשם שנאמר בהכפות דהא כתיב בהם 'שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה'. בספר תשובה מאהבה (ב' רפ"ט) מיישב ע"פ הגמ' (שבועות י"א) דקטרת אינה נפסלת בלינה הואיל ואין צורתה משתנית אבל הסלת משתקדשו בכלי שפיר נפסלין בלינה והנה מבואר שכל הנשיאים הביאו קרבניהם ביום ראשון למשכן והקב"ה אמר להם איך לסדר את הקרבנות נשיא אחד ליום ולכן בשעת ההבאה לא הביאו הסלת כי הרי ידעו שתתחלקו לימים וא"כ יפסל הסלת בלינה ורק הקטרת הביאו שאינו נפסל בלינה, ומיושב מדוע הפסוק השמיט סלת כי בכתוב נאמר מה הביאו למשכן ביום הראשון.